

Kölelik ve İslâmiyet

Songül Hanım: “Kölelik nedir? Nasıl bir müessesedir? İslâmiyet’in köleliği birden kaldırmayıp derece derece kaldırmasının hikmeti nedir?”

Başta İslâmiyet olmak üzere, peygamberlerle tebliğ edilen Tevhid dinlerinin tamamında insanın izzet ve şerefine büyük önem verilmiş; yaşlısından gencine, zengininden fakirine, zayıfından kuvvetlisine tüm insanlara “mahlûkatın en şerefli” ve “yeryüzünün halifesi” makamı izafe edilmiş ve tüm insanlara gerek mahlûkat nazarında, gerekse Yaradan’a karşı eşit bir statü tanınmıştır. Esasen insanın insana köle olması, insanın yalnız Allah’a kul olması esasına dayanan Tevhid Dininin ruhu ile de, özü ile de bağdaşmamaktadır.

Ancak tarih öncesi çağlardan beri insanoğlunun, zayıf hemcinsini ezme gibi korkunç ve vahşî bir zaafiyet taşıdığı ve bu zaafiyeti nedeniyle, insanları köleleştirerek birçok vahşî zulümlere ve hunharca işkencelere de imza attığı esefle bilinmektedir.

Hiç kuşkusuz kölelik kavramı İslâm ve Kur’ân gündemine de girmiştir. Çünkü Kur’ân’ın nâzil olduğu günlerde doğuda, batıda ve dünyanın her yerinde zayıf ve güçsüz insanlar mal gibi alınıp satılıyordu ve hiçbir sosyal hakları yoktu.

Kur’ân bunları görmezlikten gelemezdi. Bıçakla keser gibi birden bire kaldırıp atamazdı da. Çünkü yığınla insan köle statüsündeydi ve bu yığınla insan efendilerine belki bir ömür hizmet vermiş, alın teri harcamış, ezilmiş, yıpranmış ve efendileri için tabir yerindeyse saçlarını süpürge yapmıştı. Birer insan olarak efendileri üzerinde hakları vardı. Bunların hakları savunulmalıydı ve insanoğluna “kölelerin de insan olduğu” gerçeği haykırılmalıydı. Kur’ân bunu yaptı.

Kur’an kölelik kurumunu kademe kademe kaldırmayı hedeflemiş ve sırf bunun için, köle azat etmeyi ibadet literatürünün içine almıştır. Meseleye çığ, sığ ve yüzeysel bakanlar bundan dolayı Kur’ân’ı itham etmek istiyorlarsa, Allah onlara insaf ve iz’an versin!

Bu yüzeyselciler, kölelik kurumunun gerçek serüvenini eğer merak ediyorlarsa, eğer

insafları varsa, eğer yürekleri yetiyorsa; sırf 1550 ve 1850 yılları arasında elli milyondan fazla Afrikalı zencinin İspanyol, Portekiz, Fransız ve İngiliz gemileri tarafından kabileler halinde, itile kakıla, yüzde on beşi telef edilerek, değersiz bir meta gibi öldürölüp atılarak, geri kalanı da insanlık dışı kötü şartlarda Amerikan tarım işletmelerine köle olarak taşındığına bir baksınlar. Gerekli bilgi ve dokümanı sıradan bir tarih kitabında veya bir ansiklopedide rahatlıkla bulabileceklerdir. Bir de İslâm tarihinin şerefli yapraklarına ve İslâmiyet'in ibadet anlayışına baksınlar. Ne diyecekler?

Avrupa 1800'lü yıllarda sanayileştikçe, sırf insan gücüne ihtiyacı kalmadığı için köleliği teorik olarak kaldırdığında; bu utanç verici kurum İslâm dünyasının pratiğinde bundan tam 1000 sene önce tarihe karışmıştı.

Zira Kur'ân, kölelere sahip çıkmıştır. Kur'ân, hürriyetine kavuşmak isteyen kölenin, efendisi tarafından alıkonulmamasını önermiş¹; mevcut köleler için, hürriyete kavuşmalarını sağlamak amacıyla zekât gelirinden pay ayrılmasını emretmiştir.² Yine Kur'ân, yeminin, adam öldürmenin ve zıharın kefareti "köle" cinsinden tayin etmiş; yeminine riâyet etmeyip bozan bir kimsenin, bunun cezası olarak bir köleyi hürriyetine kavuşturmasını yahut on fakiri doyurmasını veya giydirmesini; bunlara gücü yetmezse üç gün oruç tutmasını emretmiş³; yanlışlıkla adam öldüren kişiye bunun cezası olarak bir köleyi hürriyetine kavuşturmasını ve ölen kimsenin ailesine diyet vermesini⁴; karısına "Sen bana anam gibisin!" diye kaba davranan bir kişi için de, karısının kendisine helâl olması için, bir köleyi hürriyetine kavuşturmasını istemiştir. Buna gücü yetmeyen kişi için de çözüm yolu göstererek, meselâ peş peşe iki ay oruç tutmasını, buna da gücü yetmeyen kişinin altmış fakiri doyurmasını şart koşmuş; aksi halde karısının kendisine helâl olmayacağını bildirmiştir.⁵

Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm da, Ramazan ayında karısı ile cinsel ilişkide bulunarak oruç bozan birisine, bunun kefareti olarak, bir köleyi hürriyetine kavuşturmasını emretmiştir.⁶ Bu hadisi esas alan dört mezhep uleması, Ramazan ayında bilerek oruç bozmanın kefareti olarak öncelikle bir kölenin azat edilmesini, bu mümkün olmazsa hadiste geçen şekliyle iki ay peş peşe oruç tutulmasını vacip görmüşlerdir.

Mevcut kölelerin hukukunun korunması konusunda da, Allah Resûlü Aleyhissalâtü Vesselâm Müslümanların duyarlı olmalarını emretmiştir.

İşte, Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın altın tavsiyeleri:

* "Köleleriniz sizin kardeşlerinizdir. Onlara yediğinizden yedin, giydiğinizden

giydiren. Ağır bir iş yüklemeyin; yüklerseniz onlara siz de yardım edin.”7 * “Kim kölesini döverse, kölesini hürriyetine kavuştursun!”8

Resûlullah Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimizin, köleler için şiddet yolunu sıkı sıkıya kapattığını ve ısrarla kölelerin insan muâmelesi görmeleri gerektiğini öğütlediğini ve bunu başardığını görmek için kör ve bakarkör olmamak yeterlidir.

Bütün bu dinî tedbirler sonucunda kölelik kurumu, İslâm dünyasında, İslâmiyet’in hemen ilk yıllarında tarihe kavuşmuştur. Batıda ise, bundan yüz yıl öncesine kadar kölelerin dayanılmaz çileleri ve acı dolu hayatları sürüp gelmiştir. Avrupa’da ve Amerika’da kölelerin gözyaşları henüz kurumamıştır.

Bu durumda hiç kimsenin İslâmiyet’e “köleliğin” hesabını sormaya hakkı yoktur. Sormak isteyenler biraz dünya tarihi okusunlar, biraz da Kur’ân’ın ve İslâm Tarihinin aydınlık ve alnı açık sayfalarına göz atsınlar. Eğer insaflı iseler, bekledikleri cevabı bulacaklardır!

Dipnot:

- 1- Nûr Sûresi, 24/33;
- 2- Tevbe Sûresi, 9/60;
- 3- Mâide Sûresi, 5/89;
- 4- Nisâ Sûresi, 4/92;
- 5- Mücâdele Sûresi, 58/3,4;
- 6- Buhârî, Savm, 30;
- 7- Buhârî, İman, 22; Müslim, Eyman, 40;
- 8- Müsned, C.2, 25, 61.